

توسعه پایدار گردشگری روستایی در روستای چاشم شهرستان مهدی شهر

دکتر مصطفی ازکیا^۱، نجمه کامور^۲

چکیده

مقاله حاضر با هدف توان‌سنجی و شناسایی و معرفی مشکلات گردشگری در روستای هدف گردشگری چاشم و همچنین ارائه راهکارهایی در جهت توسعه پایدار گردشگری انجام گرفته است. تاکید اصلی مقاله بر پایداری و مشارکت مردم محلی است؛ به همین جهت با استفاده از رهیافت «توسعه پایدار گردشگری و ارزیابی پیامدهای آن بر جوامع میزبان» و «رویکرد استراتژیک» که سه بعد مهم گردشگری شامل ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و محیطی را مد نظر قرار می‌دهد، به بررسی توان‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای گردشگری در روستای مذکور از نگاه جامعه میزبان و مسئولین پرداخته است. لذا برای انجام کار از روش‌های ارزیابی مشارکتی روستایی و مدل استراتژیک سوات استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهند جاذبه‌های طبیعی و شرایط خاص آب و هوایی مهم‌ترین نقاط قوت و صعب‌العبور بودن جاده‌های اتصالی در فصل سرد، کمبود امکانات جهت اقامت گردشگران، مهاجرت روستاییان در فصل سرد به علت کمبود امکانات رفاهی و عدم سرمایه‌گذاری دولتی مهم‌ترین نقاط ضعف گردشگری روستا هستند. همچنین افزایش تمایل مردم به گذران اوقات فراغت در مناطق بیابانی، موقعیت جغرافیایی مناسب، همجواری با دو استان سمنان و مازندران و معرفی روستا به عنوان روستای هدف گردشگری مهم‌ترین فرصت‌های خارجی و کم توجهی دولت در اجرا طرح‌ها و تخصیص اعتبار جهت توسعه گردشگری، رعایت نشدن اصول اکوتوریسم توسط گردشگران و آلودگی محیط و بی‌توجهی به خواست مردم بومی در برنامه‌ریزی‌ها مهم‌ترین تهدیدهای خارجی گردشگری چاشم محسوب می‌شوند.

کلید واژه‌ها: گردشگری روستایی، توسعه‌ی پایدار گردشگری روستایی، توسعه‌ی پایدار روستایی، مدل استراتژیک SWOT، چاشم.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۲/۲۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۱۲/۱۷

(۱) مقدمه

در سال‌های اخیر، گردشگری جایگاه ویژه‌ای در نظریات توسعه‌ی روستایی پیدا کرده و در کشورهای در حال توسعه نیز نگاه برنامه‌ریزان را به سمت خود سوق داده است. در ایران هم به دلیل وجود جاذبه‌ها و پتانسیل‌های فراوان در محیط‌های روستایی توجه خاصی به گردشگری به عنوان یک عامل جهت بهبود اوضاع اقتصادی - اجتماعی روستایان، شده است. گردشگری در برخی روستاهای ایران طی سال‌های متمادی منبع درآمد و اشتغال‌زایی بوده، اما همواره فقدان راهبردها و برنامه‌ریزی‌های کارا در سیاست‌های توسعه روستایی، برای هماهنگ کردن کارکردهای گردشگری با توسعه پایدار روستایی ملموس بوده است. در واقع گردشگری روستایی به عنوان یک مکمل بازار روستایی و منبع مهمی برای اشتغال جوامع کم تحرک (مانند جوامع روستایی) است چرا که اشتغال در این صنعت به مهارت و کارآموزی بالایی نیاز ندارد و مردم بومی و محلی با اندکی مهارت می‌توانند در مشاغل خدماتی مشغول به کار شوند» (براون، ۲۰۰۳) در کنار «افزایش فرصت‌های اقتصادی، باعث مطلوبیت بیشتر نگرش‌های ساکنان محلی می‌شود. به طور کلی، توریسم به واسطه توسعه اقتصادی مورد توجه قرار گرفته و به همین خاطر به آن لقب صادرات نامریی داده‌اند» (پاول، ۲۰۰۴). از دیگر سو گردشگری روستایی به عنوان عامل توسعه فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و... از تبدیل نواحی روستایی به نواحی فقیر و درحال فرسایش جلوگیری کرده و روح روستا را در کالبد زمان محبوس نمی‌کند (ازکیا، ۱۳۸۷: ۳۱۵).

صنعت رو به رشد گردشگری در سراسر جهان با تمام فرصت‌هایی که فراهم می‌آورد، این نیاز را در جامعه‌ی روستایی نیز تقویت می‌نماید تا با بهره‌گیری از نقاط قوت و پتانسیل‌های درونی خود، روح جمعی روستاییان را متعالی سازد و از خمودگی و درماندگی سال‌های اخیر در تمام روستاهای این مرز و بوم نجات بخشد. لذا شناسایی نقاط قوت و فرصت‌های پیش روی گردشگری روستایی، از همه جهت می‌تواند سودمند واقع شود، علاوه بر کسب درآمد بدون خروج منابع اولیه و پایه از روستا و ایجاد اشتغال، حس پابندی و ماندگاری در روستا را نیز تقویت می‌کند و جان‌بخش هویت روستایی خواهد بود. برخی روستاها با وجود تمام جاذبه‌هایی که دارند، می‌توانند هدف توسعه گردشگری قرار بگیرند که این مهم با برنامه‌ریزی و مدیریت با در نظر گرفتن عام‌ترین ارزش‌های مردم محلی همراه با مشارکت عموم مردم تحقق می‌یابد.

در این مقاله با در نظر گرفتن موارد فوق، روستای چاشم از توابع شهرستان مهدیشهر در ۴۸ کیلومتری شمال شهرستان سمنان را مورد بررسی قرار می‌دهد که مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری این منطقه، جاذبه‌های طبیعی مانند چشمه و آبشار روزیه، ارتفاعات نیزوا و ییلاق‌های عشایر چاشم در کنار فرهنگ زندگی ایلی و سنت تولید محصولات لبنی است. نزدیکی و ارتباط این منطقه با سایر مناطق و راه فرعی به فیروزکوه همراه با غنای فرهنگی مردم روستا می‌تواند این منطقه را به منطقه‌ی ایده‌آل گردشگری تبدیل نماید؛ اما همواره از برنامه‌ریزی صحیح، مدیریت یکپارچه و مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌ها محروم بوده و نه تنها از این مواهب بهره نبرده‌اند، بلکه همه روزه شاهد مهاجرت مردم منطقه و تخریب محیط زیست بوده‌ایم. همین مسئله موجب شد تا با شناسایی ظرفیت‌ها و محدودیت‌های گردشگری منطقه مذکور، اقدامی در راستای بهبود و توسعه گردشگری در منطقه انجام شده باشد.

(۲) اهداف تحقیق

۱- شناسایی و معرفی نقاط قوت درونی گردشگری چاشم جهت توسعه گردشگری (S)

۱-۱ شناسایی و معرفی توان‌های طبیعی و تاریخی روستا؛

۲- شناسایی و معرفی توان‌های اشتغال‌زایی و درآمدزایی روستا در راستای بهبود اوضاع اقتصادی مردم روستا؛

۳- شناسایی توان‌های منطقه جهت بهبود کیفیت زندگی مردم و رعایت حقوق انسانی؛

۲- شناسایی و معرفی ضعف‌های درونی توسعه گردشگری در روستای چاشم (W)

۱-۲ شناسایی امکان تخریب محیط زیست و آثار تاریخی روستا ناشی از حضور گردشگران؛

- ۲-۲ شناسایی کمبود امکانات لازم برای جذب و اقامت گردشگران به روستای چاشم؛
- ۲-۳ شناسایی ضعف‌های کالبدی مانند راه در منطقه؛
- ۳- شناسایی و معرفی فرصت‌های بیرونی گردشگری روستای چاشم (O)
- ۳-۱ شناسایی و معرفی فرصت‌های جذب سرمایه در راستای توسعه پایدار گردشگری در روستای چاشم؛
- ۳-۲ ایجاد و توسعه بازارهای گردشگری در روستای چاشم (ارائه محصولات دامی و باغی و صنایع دستی روستاییان)؛
- ۳-۳ ایجاد ثبات اقتصادی و رفاه در روستا؛
- ۳-۴ شناسایی فرصت‌های حفظ الگوهای فرهنگی - اجتماعی مردم محلی روستا؛
- ۳-۵ شناسایی فرصت‌هایی حفظ جاذبه‌های طبیعی و تاریخی روستا؛
- ۴- شناسایی و معرفی تهدیدهای بیرونی توسعه گردشگری در روستای چاشم (T)
- ۴-۱ شناسایی و معرفی موانع و دلایل عدم مشارکت، سرمایه‌گذاری و کم‌توجهی بخش دولتی و خصوصی در حوزه گردشگری؛
- ۴-۲ شناسایی و معرفی تهدیدهای توسعه گردشگری در روستا از جمله تخریب محیط زیست و آثار تاریخی؛
- ۵- ارائه استراتژی‌های لازم بر اساس یافته‌های تحقیق؛
- ۶- اولویت‌بندی سیاست‌گذاری‌ها و ارائه راه حل‌ها بر اساس یافته‌های تحقیق.

۳) سوالات پژوهش

- ۲-۱ نقاط قوت و ضعف درونی گردشگری روستای چاشم کدام‌اند؟
- ۲-۲ فرصت‌ها و تهدیدهای بیرونی گردشگری روستای چاشم کدام‌اند؟
- ۲-۳ راه حل بهره‌مندی از نقاط قوت و فرصت‌های روستای چاشم جهت توسعه گردشگری کدام‌اند؟
- ۲-۴ راه حل تقلیل نقاط ضعف و تهدیدهای روستای چاشم جهت توسعه گردشگری کدام‌اند؟
- ۲-۵ آیا توسعه گردشگری به بهبود وضعیت اقتصادی - اجتماعی روستای چاشم کمک می‌کند؟
- ۲-۶ آیا توسعه پایدار گردشگری منجر به توسعه پایدار روستای چاشم می‌گردد؟

۴) مبانی و چارچوب نظری

مفهوم توسعه پایدار در اواخر دهه ۱۹۸۰ پس از برگزاری کنفرانس جهانی زمین (۱۹۹۲)، به طور کاملاً جدی مطرح گشت که آن را این گونه تعریف کرده‌اند: «توسعه‌ای که نیازهای نسل حال را با در نظر گرفتن توانایی نسل‌های بعدی برای پاسخ‌گویی به نیازهای خود تأمین می‌نماید و شامل فرآیند برنامه‌ریزی، پیش و کنترل مستمر است» (نلسون و دیگران، ۱۹۹۳). و گردشگری پایدار نیز زیر مجموعه‌ی توسعه پایدار است. «توسعه‌ی پایدار گردشگری توسعه‌ای است که در آن توازن و تعادل، حفظ ارزش‌ها و کیفیت، اخلاقیات و اصول اقتصادی و نیز مزیت‌های اقتصادی همه به همراه هم دیده شده و کوشش می‌شود تا توسعه‌ای متعادل و همه‌جانبه جایگزین توسعه‌ی صرفاً اقتصادی گردد» (علی‌محسنی، ۱۳۸۸). توریسم پایدار به نحوی برنامه‌ریزی و اجرا می‌شود که بر محیط زیست، اقتصاد و فرهنگ جامعه میزبان اثر منفی نگذارد (ویور، ۲۰۰۰: ۶۶۱). در واقع در این دیدگاه توسعه‌ی گردشگری با استفاده از منابع موجود به گونه‌ای است که ضمن پاسخ‌دهی به نیازهای مختلف گردشگران، در راستای حفظ محیط زیست، تعادل اقتصادی و رفاه مردم محلی همراه با حفظ فرهنگ و ارزش‌های آنان نیز تلاش می‌شود. در چارچوب این دیدگاه، اصولی را که برای گردشگری پایدار در دستور کار برنامه محیط زیست سازمان ملل توسط کمیسیون توسعه پایدار به عنوان مسئول اجرای دستور کار ۲۱ در زمینه گردشگری با کمک سازمان گردشگری جهانی قرار داده‌اند که بر گردشگری پایدار اشاره می‌کند. «رویکرد زیربنایی که هم اکنون در برنامه‌ریزی صنعت گردشگری و در سایر انواع توسعه به کار می‌رود، رسیدن به توسعه پایدار است و بر اساس روش توسعه پایدار باید منابع طبیعی،

فرهنگی و سایر منابع گردشگری برای استفاده مداوم در آینده حفظ شود و در عین حال برای جامعه کنونی سودمند و مفید باشد» (اینسکیپ، ۱۹۹۱).

در این میان، گردشگری روستایی را بایستی رویکردی در راستای توانمندسازی روستا برای برخورداری از معیشت پایدار و بهبود کیفیت زندگی در بستر نگاهی ویژه به توسعه کشاورزی به عنوان یکی از فعالیت‌های حیاتی بشری دانست. بر این اساس گردشگری را رویکردی جدید در توسعه روستایی می‌دانند که می‌تواند علاوه بر بهبود و رشد اقتصادی، امکان حفاظت محیط زیست روستایی را همراه با حمایت از فرهنگ بومی و تقویت آداب و رسوم اجتماعی محلی فراهم آورد. بر این اساس می‌توان دریافت که می‌بایستی با ارزیابی شاخصه‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی، به تبیین جایگاه گردشگری در توسعه روستایی پرداخت. در این میان توجه به رویه توسعه پایدار و تطابق اهداف گردشگری روستایی با توسعه روستایی، لازم به نظر می‌رسد.

جدول ۱: اهداف توسعه پایدار، توسعه گردشگری روستایی و توسعه روستایی

اهداف توسعه پایدار	اهداف توسعه گردشگری روستایی	اهداف توسعه روستایی
۱. حفاظت و نگهداشت محیط زیست.	۱. توسعه کشاورزی و بهبود صنایع دستی روستایی.	۱. افزایش تولید محصولات کشاورزی.
۲. ترکیب متعادل اقتصاد و محیط در فرآیند تصمیم‌گیری.	۲. افزایش مشارکت‌های روستایی.	۲. توسعه فرصت‌های شغلی روستایی.
۳. تامین نیازها اساسی: (اشتغال، غذا، آب و بهداشت).	۳. ارتقای کیفیت زندگی.	۳. تامین نیازهای روستایی.
۴. استفاده بهینه از منابع محیطی.	۴. بهبود رفاه اجتماعی.	۴. بهبود بهره‌وری و درآمد روستایی.
۵. احترام به حقوق نسل‌های آینده در بهره‌گیری از منابع.	۵. برابری رضایت‌مندی روستایی.	۵. کاهش فقر، افزایش رفاه روستایی.
۶. گسترش هم‌زمان رشد اقتصادی/اجتماعی و زیست محیطی.	۶. امنیت انسانی/غذایی/فرهنگی.	۶. توسعه مشارکت روستایی.
	۷. کاهش مهاجرت‌های روستایی.	۷. برآوری امنیت شغلی و غذایی.
	۸. حفاظت فرهنگ بومی روستایی.	۸. انتقال منابع عمومی به نواحی روستایی.
	۹. اشتغال‌زایی روستایی.	۹. بهبود زیرساخت‌های روستایی.
	۱۰. افزایش درآمد خانوارهای روستایی.	۱۰. کاهش مهاجرت‌های روستایی.
	۱۱. استفاده بهینه و کارآمد از منابع محلی.	۱۱. تقویت جایگاه روستا در اقتصاد ملی و منطقه‌ای.
	۱۲. استفاده مناسب از منابع بدون استفاده.	۱۲. توجه به تاریخ و فرهنگ بومی.

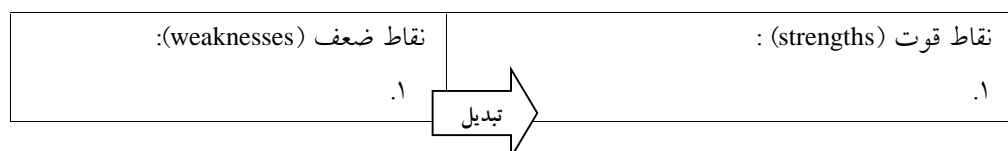
ماخذ: محمودی‌نژاد: ۱۳۸۷

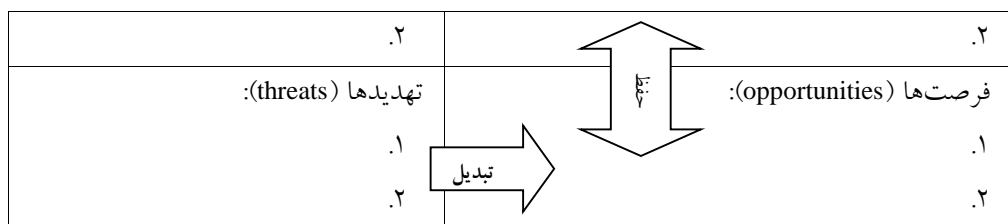
در همین راستا رهیافت گردشگری پایدار، گردشگری را در قالب مرزها بررسی می‌کند و رابطه‌ی مثلث‌وار میان جامعه میزبان و سرزمین آن را از یک سو و جامعه میهمان یعنی گردشگران را از سوی دیگر با صنعت گردشگری برقرار می‌سازد و قصد دارد فشار و بحران موجود بین سه ضلع مثلث را تعدیل و در طولانی مدت موازنه‌ای برقرار سازد (قادری، ۱۳۸۲: ۱۳۵). سازمان جهانی گردشگری معتقد است که گردشگری پایدار در دنیای امروزی، رهیافت جامعی است که خواهان رشد بلندمدت صنعت گردشگری بدون تاثیرگذاری مخرب بر زیست‌بوم‌های طبیعی است و بر این نکته تاکید دارد که در قالب توسعه گردشگری، بشر قادر خواهد بود که جوانب مشخصی از محیط را در جهت مثبت یا منفی تعدیل یا دستکاری کند (شریف زاده و مرادی‌نژاد، ۱۳۸۱: ۵۵). از این رو گردشگری پایدار دارای ابعاد، عناصر و مفاهیم مختلفی است و شواهد بسیاری حاکی از آن است که گردشگری متعارف از تک بعدی بودن به سمت چند وجهی بودن در حال حرکت است. بر این مبنا در سال ۱۹۹۲ در کنفرانس نشست زمین در ریو و به ویژه قطعنامه ۲۱، برای تحقق رهیافت جدیدی از گردشگری - یعنی توسعه پایدار گردشگری (STD) و ارزیابی پیامدهای آن بر جوامع میزبان - پیشنهادهایی همانند ارزیابی ظرفیت موجود اقتصادی به منظور تحقق گردشگری پایدار؛ ارزیابی عوامل محیطی، فرهنگی و اقتصادی متاثر از عملیات گردشگری؛ اندازه‌گیری موفقیت در دستیابی به

توسعه پایدار گردشگری در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی؛ ارزیابی همکاری و مشارکت تمام بخش‌های جامعه به منظور دستیابی به توسعه پایدار گردشگری و مواردی از این دست از سوی WTO و WTTC ارائه شد که مورد توجه برنامه‌ریزان و پژوهشگران قرار گرفت (افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۹: ۶). توسعه پایدار گردشگری رهیافت جدیدی نسبت به گردشگری پایدار محسوب می‌گردد که از سال ۱۹۹۲ و در طی موج سوم توسعه گردشگری مطرح شد. در این رهیافت اصول اساسی توسعه و توسعه پایدار بیش از خود گردشگری و اجزا و عناصر آن مد نظر قرار گرفتند، چرا که در رهیافت توسعه گردشگری پایدار، گردشگری به مثابه چرخه‌ای برای توسعه پایدار قلمداد می‌شود و اصول اساسی توسعه پایدار همانند کاهش فقر روستایی، عدالت و توزیع درآمد، برابری میان نسلی و بین نسلی، تنوع زیستی و مانند اینها مدنظر است. لذا در این رهیافت جدید: (وآندر، ۲۰۰۵: ۱۷۲) به نقل از افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۹: ۸) مفهوم پایداری اقتصادی عمدتاً با معیارهایی همچون سهم گردشگری در کاهش فقر (فرا فقر بودن گردشگری یا ضد فقر بودن)، توزیع درآمد، ثروت و منابع قدرت اقتصادی و معیشت پایدار ساکنان محلی و... مفهوم پایداری محیطی با معیارهایی همانند مشارکت در حفظ طبیعت (تنوع زیستی)، دسترسی و منافع ناشی از مشارکت و مانع شدن از گرم شدن زمین و... و در نهایت مفهوم پایداری اجتماعی - فرهنگی با معیارهایی همانند رعایت حقوق زمین و مردم محلی، رعایت زندگی شرافتمندانه و افزایش رضایتمندی مردم، توانمندسازی و مشارکت فعالانه مردم در توسعه، رعایت روابط جنسیتی (حقوق زنان) و رعایت شرایط و حقوق کار مشخص می‌شود. با توجه به رهیافت مذکور و مفاهیم و معیارهای به کار گرفته شده در آن، با بهره‌گیری از گردشگری روستایی که می‌تواند فرصت‌های جدیدی را برای جوامع روستایی فراهم آورد و از دیگر سو موجبات حفظ و پایداری این مناطق را در طول زمان تضمین نماید، می‌توان گامی در جهت توسعه روستاهای ایران برداشت.

۵) روش شناسی

تحقیق پیش رو بر اساس هدف در دسته‌ی تحقیقات کاربردی و یک مطالعه اکتشافی است که درصدد شناسایی توان‌های توسعه پایدار گردشگری روستایی در روستای چاشم شهرستان مهدی شهر است. اکتشاف شامل عملیات خواندن متون، مصاحبه‌های اکتشافی، مشاهده و چند روش دیگر است. از سوی دیگر بر اساس ماهیت داده‌ها یک تحقیق کیفی است، «تحقیقات کیفی، توصیفی است که در آن محقق به فرآیند معنی و درک حاصل از واژگان و تصاویر تمایل دارد. محقق عملاً به سوی مردم می‌رود، وضعیت‌ها، مکان‌ها و یا موسسات را مشاهده کرده و یا رفتارهای مردم را در حد شرایط طبیعی ثبت می‌کند» (ازکیا و دربان آستانه، ۱۳۸۲: ۲۹۵). برای دستیابی به اهداف در ابتدا با بهره‌گیری از اطلاعات ثانوی به بررسی وضعیت گردشگری روستا و سپس با استفاده از روش تحلیلی SWOT به بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای گردشگری روستا پرداخته شد. مجموع این نقاط که با مشارکت مردم شناسایی شده، با استفاده از پرسشنامه و نظرسنجی از مردم و مسئولین به وزن‌دهی به آن‌ها پرداخته و اولویت‌ها به طور مجزا در هر بخش مشخص شده‌اند. در انتها متناسب با یافته‌ها استراتژی‌هایی جهت تقویت نقاط قوت و فرصت‌ها و تقلیل نقاط ضعف و تهدیدها ارائه شده‌اند. جامعه‌ی آماری اهالی روستای چاشم شامل ۷۲۵ نفر (۲۲۵ خانوار) است. حجم نمونه نیز با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۱۴۲ نفر به دست آمد، که به عنوان نمونه تحقیق انتخاب گردیده‌اند. برای مسئولین نیز جامعه آماری تعداد ۱۰ نفر مسئولین بخش گردشگری سازمان میراث فرهنگی سمنان هستند.

ماتریس SWOT (منبع: پیرس و رابینسون، ۱۳۷۷:۳۰۷)

۶) معرفی جامعه‌ی مورد مطالعه

روستای چاشم مرکز دهستان چاشم در طول جغرافیایی ۵۳ درجه و ۵۸ دقیقه و عرض جغرافیایی ۳۵ درجه و ۴ دقیقه و در ارتفاع ۲۲۰۰ متری از سطح دریا، با وسعتی بالغ بر ۱۱۲۵ در ۳۵ کیلومتری شمال غربی مهدی شهر و ۴۸ کیلومتری مرکز استان سمنان واقع شده است. چاشم در پای کوه بلند نیزوا واقع است که دامنه جنوبی آن را باغات و مزارع سرسبز تشکیل می‌دهد و توسط کوه‌های اُرم و سفیدکوه محصور شده است. در سرشماری سال ۱۳۹۰، جمعیت این روستا ۷۲۵ نفر گزارش شده است. در سال‌های اخیر این روستا از سوی سازمان میراث فرهنگی به عنوان روستای هدف گردشگری انتخاب شده است. گفته می‌شود به طور میانگین سالانه حدوداً ۵۰۰۰ گردشگر شامل اهالی چاشم از اقصی نقاط کشور به چاشم، ورزشکاران جهت کوه‌نوردی بر قله‌ی نیزوا و سایر گردشگران را به خود جذب می‌کند، و پیش‌بینی شده است که این رقم با توسعه‌ی صنعت گردشگری به ۵۰۰۰۰ نفر خواهد رسید. بنابراین با در نظر گرفتن این حجم گردشگر و ظرفیت اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، محیطی - کالبدی روستا، بررسی وضعیت گردشگری و برنامه‌ریزی برای آن ضروری می‌نماید. این روستا توانایی توسعه اکوتوریسم را در حد بالایی دارا است؛ خصوصاً در فصول بهار و تابستان ییلاقات اطراف روستا مزین به سیاه‌چادرهای عشایر می‌تواند برای گردشگران بسیار جذاب باشد و در فصل زمستان توسعه‌ی ورزش‌های زمستانی بخش جذابی برای بازدیدکنندگان است.

جدول ۲: معرفی جاذبه‌های گردشگری روستای چاشم

رویدادها	فعالیت‌های تفریحی و فراغتی	جاذبه‌های طبیعی	جاذبه‌های فرهنگی
مراسم عزاداری	کوه نوردی	کوه نیزوا	برج چاشم
محرم	ورزش‌های زمستانی	منطقه سولا	امامزادگان
جشن سال کردی	طبیعت گردی در مناطق: چالدشت، چالار، آسوران، جاشلوبار و...	سرلشت و قدمگاه	مقبره آقاسید زین‌العابدین نبوی
		چشمه و آبشارروزیه	مقبره آقا سید سلیمان عمادی
		شهووار	مقبره بی‌بی پرهیزخانوم
	بازی‌های بومی	سیرد و کالما	درختان چنار
		اومند	قلعه‌ها و رباط‌ها

ماخذ: یافته‌های تحقیق

۷) یافته‌های تحقیق

از روش سوات، برای شناسایی مسائل راهبردی و تدوین راهبردهای مناسب استفاده می‌شود. بر اساس جدول‌های تدوین شده و با توجه به مزایا و ظرفیت‌ها و نیز برخی محدودیت‌ها، می‌توان با برنامه‌ریزی و توسعه مکان‌های اقامتی و رفاهی، مراکز درمانی - بهداشتی و تجهیز مسیرهای گردشگری، فعالیت‌های موثری در زمینه توسعه گردشگری انجام داد. در ابتدا با ارزیابی محیط داخلی و خارجی منطقه، قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها شناسایی شده‌اند. سپس با نظرخواهی از مردم و وزن دهی به هر کدام از موارد مذکور و محاسبه و تحلیل آن‌ها، اولویت‌ها مشخص می‌گردند. همچنین، به منظور رفع یا تقلیل ضعف‌ها، تهدیدها، تقویت و قوت‌ها و فرصت‌های استراتژی‌هایی ارائه می‌شود.

۱-۷ عوامل داخلی تاثیرگذار بر توسعه گردشگری روستای چاشم

در این مرحله نقاط قوت و ضعف موجود در محیط داخلی روستا، که یا قوت‌دهنده توسعه گردشگری هستند و یا تضعیف‌کننده راه رسیدن به توسعه گردشگری‌اند شناسایی می‌شوند. با استفاده از تکنیک قدم‌زنی عرضی در مسیر اصلی روستا، مشاهده و مصاحبه با مطلعین کلیدی و کارشناسان، نقاط قوت و توان‌ها تعیین شده‌اند. همچنین برای تعیین نقاط ضعف مردم خواسته شد تا نقاط را بنویسند و با تسهیل‌گری نگارنده رتبه دهی کنند (تکنیک ماتریس مقایسه زوجی).

جدول ۳: عوامل داخلی تاثیرگذار بر توسعه گردشگری روستای چاشم

مقوله‌ها	نقاط قوت	نقاط ضعف
کالبدی - محیطی	<ul style="list-style-type: none"> - جاذبه‌های طبیعی متعدد مانند مناطق بیلاقی، چشمه‌ها و... - وجود ارتفاعات و قله‌هایی پر برف جهت توسعه ورزش‌های زمستانی و کوه‌نوردی - شرایط خاص آب و هوایی جهت جذب گردشگری - قدمت تاریخی روستا و وجود بناهای تاریخی - وجود قلعه‌ها و رباط‌ها جهت به کارگیری در توسعه گردشگری - راه دسترسی آسفالتی و نزدیکی به مرکز استان سمنان - دو اصله درخت چنار مربوط به ۴۵۰ سال پیش - زمین‌های مستعد گسترش گردشگری کشاورزی - وجود امامزادگان ابوالقاسم و مهدی 	<ul style="list-style-type: none"> - صعب‌العبور بودن جاده‌های اتصالی در فصل سرد - فصلی بودن گردشگری در روستا - کوهستانی بودن منطقه، کمبود زمین مسطح و قطعه قطعه بودن زمین‌ها
اجتماعی - فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> - وجود آداب و رسوم محلی (مانند جشن سال کردی) - روحیه گردشگری‌پذیری و مشارکت در توسعه گردشگری روستا - وجود امنیت در منطقه - رضایت گردشگران پیشین از بازدید از روستا 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم اطلاع‌رسانی و ناشناخته ماندن جاذبه‌های روستا - عدم آموزش صحیح و نبود روحیه گردشگری‌پذیری - عدم مشارکت روستاییان در فعالیت‌های مربوط به گردشگری
اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> - قابل اعتماد بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی - توان شکل‌گیری بازارهای محصولات دامی، باغی و زراعی - وجود نیروی کار جوان و آماده فعالیت در خدمات گردشگری - وجود پتانسیل اشتغال‌زایی از طریق مشاغل گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> - نامناسب بودن امکانات بهداشتی، تفریحی، حمل و نقل و... - کمبود امکانات جهت اقامت گردشگران (هتل، مهمانسرا و...) - مهاجرت روستاییان در فصل سرد به علت کمبود امکانات رفاهی - وضعیت بد اقتصادی مردم و ناتوانی در ایجاد امکانات گردشگران - عدم سرمایه‌گذاری دولتی و عدم اعطای وام

۲-۷ عوامل خارجی تاثیرگذار بر توسعه گردشگری روستای چاشم

فرصت‌ها و تهدیدها عواملی هستند که خارج از منطقه مستقیم یا غیرمستقیم بر روند توسعه گردشگری تاثیر دارند. فرصت‌ها عوامل مثبتی هستند که نهایت بهره را باید از آن‌ها گرفت و تهدیدها عوامل منفی هستند که باید از کارشکنی آن‌ها جلوگیری نمود.

جدول ۴: عوامل خارجی تاثیرگذار بر توسعه گردشگری روستای چاشم

مقوله‌ها	فرصت‌ها	تهدیدها
کالبدی - محیطی	<ul style="list-style-type: none"> - موقعیت جغرافیایی مناسب و همجواری با دو استان سمنان و مازندران - نزدیکی به شهرستان‌های مهدی‌شهر، سمنان و قائمشهر - مساعد بودن مسیر روستا به شهر در فصول گرم نسبت به مناطق اطراف 	<ul style="list-style-type: none"> - رعایت نشدن اصول اکوتوریسم توسط گردشگران و آلودگی محیط - افزایش امکانات گردشگری در مهدی‌شهر و جلب شدن توجه گردشگران به آن‌جا
اجتماعی - فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> - معرفی روستا به عنوان یک روستای هدف گردشگری - افزایش تمایل مردم به گذران اوقات فراغت در مناطق بیلاقی چاشم نسبت به مناطق اطراف - امکان اطلاع‌رسانی و معرفی روستا توسط سازمان میراث فرهنگی - شناس بودن روستا به دلیل داشتن جاذبه‌های فراوان نسبت به مناطق اطراف 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم ثبت آثار تاریخی و بی‌توجهی در حفظ آن‌ها - ورود عناصر فرهنگی بیگانه و در معرض خطر قرار گرفتن فرهنگ سنتی و مذهبی روستاییان - بی‌توجهی به خواست مردم بومی در برنامه‌ریزی - تراکم جمعیت و مزاحمت برای ساکنان - رواج فساد اخلاقی، بدحجابی و ناامنی در روستا - عدم اطلاع‌رسانی در شهرها و توجه به گردشگری شهری - دید نامناسب مناطق اطراف به روستا
اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> - روند رو به توسعه بازارهای محصولات کشاورزی روستا در شهرهای اطراف - افزایش امکان و تمایل سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی جهت گسترش گردشگری در روستا 	<ul style="list-style-type: none"> - کم توجهی دولت در اجرا و تخصیص اعتبار جهت توسعه گردشگری - عدم اعطای مجوز و وام‌های بلند مدت به بخش خصوصی

۳-۷ تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها

همان‌گونه که مشاهده شد روستای چاشم با ۱۷ نقطه قوت در مقابل ۱۱ نقطه ضعف و ۹ فرصت خارجی در برابر ۱۱ تهدید خارجی جهت توسعه گردشگری روبه‌رو است. با وجود سنگینی کفه‌ی نقاط قوت و فرصت، با این حال نقاط ضعف و تهدیدهای گردشگری روستا و ارائه استراتژی مناسب جهت تقلیل آن‌ها ضروری است.

جدول ۵: تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها

رتبه	میانگین وزن‌ها	مجموع وزن‌ها	جدول تحلیل SWOT(نقاط قوت و ضعف، فرصت و تهدید)
۱	۴,۷۹	۶۶۲	S1:جاذبه‌های طبیعی متعدد (مناطق بیلاقی، چشمه‌ها، آب گرم و...)
۳	۴,۵۱	۶۱۴	S2:وجود ارتفاعات و قله‌هایی پر برف جهت توسعه ورزش‌های زمستانی
۲	۴,۷۲	۶۴۷	S3:شرایط خاص آب‌وهوایی جهت جذب گردشگر
۱۵	۳,۳۳	۴۶۰	S4:قدمت تاریخی روستا و وجود بناهای تاریخی
۱۳	۳,۴۳	۴۶۴	S5:قابل اعتماد بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی
۱۰	۳,۷۸	۵۱۵	S6:توان شکل‌گیری بازارهای محصولات دامی، باغی و زراعی
۱۴	۳,۴۶	۴۶۳	S7:وجود قلعه‌ها و روابط جهت به کارگیری در توسعه گردشگری
۱۲	۳,۵۰	۴۷۰	S8:وجود نیروی کار جوان و آماده فعالیت در خدمات گردشگری
۱۴	۳,۳۵	۴۶۳	S9:راه دسترسی آسفالته و نزدیکی به مرکز استان سمنان
۵	۳,۹۳	۵۴۳	S10:وجود آداب و رسوم محلی (جشن سال کردی)
۷	۳,۸۱	۵۲۳	S11:روحیه گردشگرپذیری و مشارکت در توسعه گردشگری
۶	۳,۸۲	۵۲۸	S12:وجود پتانسیل اشتغال‌زایی از طریق مشاغل گردشگری
۴	۴,۰۲	۵۴۷	S13:وجود دو اصله درخت چنار مربوط به ۴۵۰ سال پیش
۱۱	۳,۵۱	۴۷۸	S14:زمین‌های مستعد جهت گسترش گردشگری کشاورزی
۸	۳,۷۶	۵۲۰	S15:وجود امام‌زادگان ابولقاسم و مهدی
۹	۳,۸۷	۵۱۶	S16:وجود امنیت در منطقه
۷	۳,۸۴	۵۲۳	S17:رضایت گردشگران پیشین از بازدید از روستا
۶	۳,۸۸	۵۳۲	W1:عدم اطلاع‌رسانی و ناشناخته ماندن جاذبه‌های روستا
۱	۴,۲۷	۵۹۰	W2:صعب‌العبور بودن جاده‌های اتصالی در فصل سرد
۲	۴,۲۵	۵۸۷	W3:کمبود امکانات جهت اقامت گردشگران (هتل، مهمانسرا و...)
۷	۳,۸۵	۵۲۸	W4:نامناسب بودن امکانات بهداشتی، تفریحی، حمل و نقل و...
۳	۴,۲۱	۵۸۲	W5:مهاجرت روستاییان در فصل سرد به علت کمبود امکانات رفاهی
۱۰	۳,۶۱	۴۹۹	W6:عدم آموزش صحیح و نبود روحیه‌ی گردشگرپذیری
۱۱	۲,۸۹	۳۹۴	W7:عدم مشارکت روستاییان در فعالیت‌های مربوط به گردشگری
۹	۳,۷۱	۵۰۹	W8:فصلی بودن گردشگری در روستا
۵	۳,۹۴	۵۳۶	W9:وضعیت بد اقتصادی مردم و ناتوانی در ایجاد امکانات گردشگران
۴	۴,۱۸	۵۷۷	W10:عدم سرمایه‌گذاری دولتی و عدم اعطای وام
۸	۳,۸۰	۵۲۱	W11:کوهستانی بودن و کمبود زمین مسطح و قطعه قطعه بودن آن‌ها
۳	۴,۲۵	۵۸۷	O1:معرفی روستا به عنوان یک روستای هدف گردشگری
۱	۴,۵۲	۶۲۵	O2:افزایش تمایل مردم به گذران اوقات فراغت در مناطق بیلاقی چاشم نسبت به مناطق اطراف
۸	۳,۵۶	۴۸۸	O3:روند رو به توسعه بازار محصولات کشاورزی روستا در شهرهای اطراف
۹	۳,۵۴	۴۸۶	O4:افزایش امکان و تمایل سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی جهت گسترش گردشگری در روستا
۲	۴,۴۶	۶۱۲	O5:موقعیت جغرافیایی مناسب و همجواری با دو استان سمنان و مازندران
۴	۴,۲۴	۵۸۱	O6:نزدیکی به شهرستان‌های مهدی شهر، سمنان و قائمشهر
۶	۳,۹۱	۵۲۴	O7:مساعد بودن مسیر روستا به شهر در فصول گرم نسبت به روستاهای اطراف

۷	۳,۸۱	۵۲۳	08: امکان اطلاع رسانی و معرفی روستا توسط سازمان میراث فرهنگی
۵	۴	۵۴۴	09: شناس بودن روستا به دلیل داشتن جاذبه‌های فراوان نسبت به روستاهای اطراف
۱	۴,۴۲	۵۹۷	T1: کم توجهی دولت در اجرا و تخصیص اعتبار جهت توسعه گردشگری
۲	۴,۲۱	۵۸۲	T2: رعایت نشدن اصول اکوتوریسم توسط گردشگران و آلودگی محیط
۴	۳,۸۸	۵۲۵	T3: عدم ثبت آثار تاریخی و بی توجهی در حفاظت از آن‌ها
۷	۳,۲۶	۴۵۱	T4: ورود عناصر فرهنگی بیگانه به روستا و در معرض خطر قرار گرفتن فرهنگ سنتی و مذهبی روستاییان با ورود گردشگران به روستا
۳	۴,۰۱	۵۵۴	T5: بی توجهی به خواست مردم بومی در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری
۵	۳,۸۷	۵۱۶	T6: عدم اعطای مجوز و وام‌های بلند مدت به بخش خصوصی
۱۰	۲,۸۷	۳۹۱	T7: تراکم جمعیت و مزاحمت برای ساکنان
۹	۲,۸۶	۳۹۲	T8: افزایش امکانات گردشگری در مهدی‌شهر و جلب شدن توجه گردشگران به آن‌جا
۸	۳,۰۳	۴۱۳	T9: رواج فساد اخلاقی، بدحجابی و ناامنی در روستا توسط گردشگران
۶	۳,۷۳	۵۱۲	T10: عدم اطلاع رسانی در شهرها و توجه به گردشگری شهری
۱۱	۲,۵۶	۳۴۶	T11: دید نامناسب مناطق اطراف به این روستا

با توجه به جدول ماتریس تحلیلی، در رتبه‌بندی نقاط قوت از لحاظ جذب گردشگر؛ عوامل وجود جاذبه‌های طبیعی متعدد با میانگین وزنی ۴,۷۹ در رتبه اول قرار دارد. شرایط خاص آب و هوایی با میانگین وزنی ۴,۷۲ رتبه دوم، و وجود ارتفاعات و قله‌های پربرف با میانگین وزنی ۴,۵۱ رتبه سوم را کسب کرده‌اند. این نمایانگر توان منطقه جهت توسعه اکوتوریسم است. در رتبه‌بندی نقاط قوت عوامل صعب‌العبور بودن جاده‌های اتصالی در فصل سرد با میانگین وزنی ۴,۲۷ رتبه اول را دارد. کمبود امکانات جهت اقامت گردشگران با میانگین وزنی ۴,۲۵ با اختلاف کمی رتبه دوم و مهاجرت روستاییان در فصل سرد به علت کمبود امکانات رفاهی با میانگین وزنی ۴,۲۱ رتبه سوم را از نظر مردم دارا هستند. وقتی مردم این عوامل را به عنوان مهم‌ترین نقاط ضعف بر سر راه توسعه پایدار گردشگری روستای چاشم می‌شناسند نشان‌دهنده این است که راه و نبود امکانات لازم مانع توسعه این صنعت هستند. همچنین در رتبه‌بندی فرصت‌ها عوامل: افزایش تمایل مردم به گذران اوقات فراغت در مناطق بیلاقی چاشم نسبت به مناطق اطراف با میانگین وزنی ۴,۵۲ رتبه اول را دارد. و به ترتیب موقعیت جغرافیایی مناسب و همجواری با دو استان سمنان و مازندران با میانگین وزنی ۴,۴۶ رتبه دوم و معرفی روستا به عنوان یک روستای هدف گردشگری با میانگین وزنی ۴,۲۵ رتبه سوم را دارا هستند. این نشان‌دهنده این امر است که چاشم نسبت به مناطق اطراف بیشتر مورد توجه مردم بوده و همچنین معرفی روستا به عنوان یک روستای هدف گردشگری در این مسیر تاثیر بسزایی را داشته است. در رتبه‌بندی تهدیدها عوامل: کم توجهی دولت در اجرا و تخصیص اعتبار جهت توسعه گردشگری با میانگین وزنی ۴,۴۲ رتبه اول را از دید مردم محلی دارا است. رعایت نشدن اصول اکوتوریسم توسط گردشگران و آلودگی محیط با میانگین وزنی ۴,۲۱ رتبه دوم و بی توجهی به خواست مردم بومی در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری با میانگین وزنی ۴,۰۱ رتبه سوم را دارند. این موارد نشان‌دهنده میزان اهمیت دولت و در نظر گرفتن خواسته‌ی مردم در برنامه‌ریزی‌ها است.

۴-۷ دیدگاه مسئولین

در توسعه‌ی مشارکتی لازم است نظر مردم، همگام با نظرات مسئولین باشد؛ لذا در این تحقیق به طور مجزا از مسئولین بخش گردشگری در سازمان میراث فرهنگی نظر سنجی شده است. مسئولین معتقدند گردشگری قابلیت توسعه یافتن در روستای چاشم را به میزان زیادی دارد ولی در سال‌های اخیر پیشرفت آن از حد توان منطقه پایین تر بوده است. به اعتقاد مسئولین در سال‌های اخیر مردم محلی توجهشان به بخش گردشگری رو به افزایش است؛ خصوصا جوانان تحصیل کرده‌ی روستا کارهای موثری در این زمینه انجام می‌دهند. از آن‌جا که بیشتر گردشگران این منطقه طبیعت گرد هستند توجه به اصول اکوتوریسم و حفظ آن بیشترین دغدغه را

ایجاب می نماید. در خصوص طرح ها و اقدامات انجام گرفته در منطقه، با معرفی منطقه به عنوان یک منطقه هدف گردشگری این منطقه شناخته شده است، با این حال اقدام خاصی در جهت بهبود امکانات و تسهیلات صورت نگرفته است. هر چند در شهرهای اطراف مانند شهمیرزاد و مهدی شهر اقداماتی انجام گرفته، اما در خود روستا طرحی اجرایی نشده است.

مهم ترین نقاط قوت از نگاه مسئولین عبارت است از: وجود آداب و رسوم محلی، جاذبه های طبیعی متعدد، وجود ارتفاعات و قله ها جهت توسعه ورزش های زمستانی و کوه نوردی، وجود نیروی کار جوان و آماده فعالیت در خدمات گردشگری. نظرات مردم و مسئولین در خصوص جاذبه های طبیعی و فرهنگی به عنوان مهم ترین نقاط قوت گردشگری به هم نزدیک است. با مقایسه اولویت بندی نقاط ضعف از دیدگاه مردم و مسئولین، تفاوت فاحشی میان آن ها است، مردم روستا عدم آموزش صحیح و نبود روحیه گردشگری پذیر و عدم مشارکت روستاییان در فعالیت های گردشگری را جزء آخرین اولویت هایشان می دانند در حالی که جزء اولین انتخاب های مسئولین است و آن هم تا حدی ناشی از عدم توجه به مشارکت مردم و نادیده گرفتن نظر آن ها است. بنا به مشاهدات نگارنده نیز مردم از روحیه مشارکتی و گردشگری پذیر برخوردارند. مردم محلی صعب العبور بودن راه را اولویت اول می شناسند در حالی که اولویت مسئولین نیست و این خود یکی از مهم ترین موانع توسعه گردشگری است. در خصوص سرمایه گذاری دولتی و خصوصی نظرات بیشتر به هم نزدیک است که امید است با تخصیص اعتبار به این بخش امکانات و تسهیلات مورد نیاز تامین گردد. در خصوص کمبود امکانات و مهاجرت روستاییان به شهرها باید تجدیدنظر رخ دهد، زیرا مردم این امر را از نقاط ضعف اساسی می شناسند.

همچنین مهم ترین فرصت های خارجی گردشگری چاشم عبارتند از: افزایش تمایل مردم به گذران اوقات فراغت در مناطق ییلاقی، معرفی روستا به عنوان یک روستای هدف گردشگری، نزدیکی به شهرستان های مهدی شهر، سمنان و قائمشهر، امکان اطلاع رسانی و معرفی روستا توسط سازمان میراث فرهنگی؛ و در آخر مهم ترین تهدیدهای خارجی گردشگری چاشم عبارتند از: رعایت نشدن اصول اکوتوریسم توسط گردشگران و آلودگی محیط، بی توجهی به خواست مردم بومی در برنامه ریزی توسعه گردشگری، کم توجهی دولت در اجرا و تخصیص اعتبار جهت توسعه گردشگری. نظرات مردم و مسئولین در خصوص رعایت نشدن اصول اکوتوریسم توسط گردشگران و آلودگی محیط و بی توجهی به خواست مردم بومی در برنامه ریزی توسعه گردشگری بسیار به هم نزدیک است و هر دو گروه این دو مورد را مهم ترین تهدیدهای گردشگری می دانند. در کل نظر مسئولین نسبت به توسعه بخش گردشگری در چاشم مساعد ارزیابی شده و امید است در روند توسعه آن تسریع ایجاد نمایند. در ادامه مجموعه ای از استراتژی های تهاجمی، تنوع بخشی، بازنگری و تدافعی ارائه خواهد شد.

۵-۷ ارائه استراتژی های توسعه گردشگری روستای چاشم بر اساس مدل تحلیلی SWOT

۱-۵-۷ استراتژی های رقابتی - تهاجمی SO:

با تاکید بر برتری های رقابتی گردشگری روستا به ارائه استراتژی های ذیل می پردازیم:

- توسعه اکوتوریسم به عنوان مهم ترین پتانسیل درونی روستا؛ بهره گیری از مناظر طبیعی از طریق تجهیز منطقه به اقامتگاه، سرویس بهداشتی، سالن غذاخوری و...؛ ساخت حداقل ۵ واحد اقامتی با تجهیزات کافی، ۱ واحد غذاخوری، ۲ سرویس های بهداشتی در اماکنی از جمله روزیه، محصور سازی مناطق گردشگری با ارائه قبض پارکینگ، ۱ واحد فروشگاه مواد غذایی، فضاهای تفریحی و محل بازی کودکان و...؛ ایجاد پیست اسکی و ارائه امکانات و خدمات ورزشی در دامنه کوه نیزوا مانند کرایه ابزار کوه نوردی و اسکی به کوه نوردان، ایجاد کمپ و...؛

- حفظ و ارتقای آثار تاریخی روستا و بهره برداری مناسب بدون تخریب آن ها؛ از طریق ثبت، ترمیم و معرفی این آثار به بازدید کنندگان؛ تهیه و نصب تاریخچه در کنار برج دیده بانی، درختان چنار، قلعه ها و...، تشکیل ستاد یا بسیج حفاظت از آثار؛

- بهره‌گیری و تکریم فرهنگ محلی و جلوگیری از فراموشی آن با برگزاری و حمایت از جشن‌های بومی روستا مانند «سال کردی»، تخصیص اعتبار و حمایت همه‌جانبه از این مراسم، حضور مسئولین در این مراسم و توجه ویژه به آن؛
 - بهره‌مندی از افزایش تمایل مردم به گذران اوقات فراغت در مناطق ییلاقی چاشم؛ از طریق سیاه چادر زدن در ییلاقات اطراف روستا در فصول گرم سال و جذب گردشگران به این چادرها و در اختیار قرار دادن فرصت زندگی عشایری به آنان؛ اجاره‌ی چادر و فروش محصولات لبنی و دستی به آنان؛
 - بهره‌مندی از روحیه‌ی مشارکتی روستاییان و مشارکت آنان در طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ی گردشگری در روستا، اولویت‌بخشی به نظر آنان به عنوان متولیان توسعه‌ی روستایی؛
 - بهره بردن از نیروی کار زنان و جوانان، تعریف مشاغل جدید (صنایع کوچک و دستی) در بخش‌های متنوع گردشگری و توانمندسازی آنان؛ از طریق توسعه‌ی صنایع دستی روستا از طریق آموزش آن به قشر جوان در کانون و یا مساجد روستا، ایجاد غرفه عرضه و فروش این محصولات در روستا و شهرهای اطراف؛
 - بهره‌مندی از معرفی روستا به عنوان یک روستای هدف گردشگری با تبلیغ و اطلاع‌رسانی وسیع در سمنان و استان‌های مجاور از طریق نصب علائم در مسیرها، صداوسیما، سایت‌های اینترنتی و ترغیب مردم به بازدید از این روستا؛
 - زمینه‌سازی و بهره‌گیری از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی، از طریق اعطای وام‌های بلندمدت و کم بهره به سرمایه‌گذاران خصوصاً؛ به عنوان مثال برای ساخت یک سالن غذاخوری به مساحت ۱۳۰ مترمربع ۱۵۰۰۰۰۰۰ تومان، سرویس بهداشتی هر چشمه ۴۰۰۰۰۰۰ تومان، تسطیح ۴۰ محل نصب چادر هر عدد حدود ۲۰۰۰۰۰ تومان، ۶ واحد سوئیت اقامتی هر واحد ۲۵۰۰۰۰۰۰ تومان، یک فروشگاه ۲۵۰۰۰۰۰۰ تومان اعتبار اختصاص دهد. (این هزینه‌ها با احتساب وجود انشعابات آب و برق برآورد شده‌اند).
 - بهره‌گیری از توسعه‌ی بازارها و نمایشگاه‌های فصلی در روستا و شهرهای اطراف و عرضه‌ی محصولات باغی، زراعی و دامی، و رونق بخشی به این بازارها؛ برنامه‌ریزی جهت فروش محصولات دامی و لبنی روستاییان، تسهیل در اعطای مجوز کسب و کار در این زمینه، ایجاد غرفه در روستا و شهرهای اطراف با نام خود «محصولات لبنی چاشم»؛
 - بهره‌مندی از تورهای بازدید از روستا، تورهای طبیعت‌گردی، ورزشی مانند کوه‌نوردی و اسکی. راه‌اندازی تورهای ۱ روزه بازدید از روستا؛
 - تمرکز عمده فعالیت‌های گردشگری بر بهره‌گیری از منابع و پتانسیل‌های بالقوه‌ی گردشگری روستا؛
- ۲-۵-۷ استراتژی‌های تنوع بخشی ST:**
- تاکید بر نیازمندی‌های گردشگری روستا به ارائه استراتژی‌های ذیل می‌پردازیم:
 - تهیه‌ی سند برای جاذبه‌های طبیعی و مناطق ییلاقی روستا توسط سازمان‌های متولی (منابع طبیعی و میراث فرهنگی)، و اجرای طرح‌ها در این مناطق و تخصیص اعتبار به طرح‌ها در بودجه‌ی سالانه‌ی بخشداری؛
 - تنوع‌بخشی به امکانات، تجهیزات، خدمات و برنامه‌های گردشگری روستا جهت جذب گردشگران؛
 - آموزش و تشویق گردشگران در راستای رعایت اصول اکوتوریسم و حفاظت از محیط زیست؛ حفظ و ارتقای محیط زیست و جلوگیری از تخریب و قطع درختان و دفع صحیح زباله در روستا و اطراف، تشکیل بسیج سبز جهت حفاظت از طبیعت، تهیه سند ملی از ییلاقات اطراف روستا؛
 - توسعه‌ی گردشگری تاریخی در منطقه شهزوار، و سایر اماکن تاریخی روستا؛ از طریق ثبت آثار تاریخی و حفاظت از آنان، تشکیل بسیج و یا نهاد جهت محافظت از این آثار؛ ساخت چایخانه سنتی در کنار قلعه‌ها و رباط‌های اطراف روستا؛ امثال قلعه‌های کلس، لاپرت، امن، شهزوار، شهاب‌الدین و...؛

- تنوع بخشی به برنامه های تبلیغی و اطلاع رسانی در شهرهای اطراف، جهت معرفی و شناساندن روستا؛
- رواج فرهنگ صحیح گردشگری در بین گردشگران، جهت کاهش ورود عناصر فرهنگی بیگانه به روستا و در معرض خطر قرار گرفتن فرهنگ سنتی و مذهبی روستاییان؛
- تنوع بخشی به دیدگاه مردم مناطق اطراف نسبت به روستای چاشم از طریق سیاست گذاری های صحیح، و پا در میانی کردن بزرگان از جمله دهیاری، شورای اسلامی روستا، ریش سفیدها و امام جماعت؛
- تنوع بخشی در ایجاد تشکیلات جهت تسریع در اعطای مجوز طرح های گردشگری؛
- تنوع بخشی به مشارکت دادن روستاییان در طرح ها و برنامه ها و توجه به خواسته های آنها به عنوان متولیان توسعه؛ برگزاری جلسات آموزشی با حضور مردم محلی، شورای اسلامی، دهیاری، بزرگان و ریش سفیدان روستا؛ آموزش نحوه برخورد با گردشگران، افزایش صبر و تحمل روستاییان در برخوردهایشان و جلب رضایت گردشگران توسط آنان؛ تاکید بر مشارکت آحاد مردم در تصمیم گیری ها و برنامه ریزی ها، بهره مندی از دانش کارشناسان و خرد جمعی مردم محلی؛

۳-۵-۷ استراتژی های بازننگری WO:

- با تاکید بر تخصیص مجدد منابع به روستا به ارائه استراتژی های ذیل می پردازیم:
- بازننگری در فراهم آوردن امکانات و تسهیلات جذب گردشگر در روستا، امکانات اقامتی، غذاخوری، و...
- برنامه احیاء و بازسازی و ایمن سازی مسیرها و محورهای ورودی منطقه، بهبود امکانات حمل و نقل جاده ای؛ جاده سازی مناسب و ایمن سازی مسیرهای اتصالی به روستای هدف گردشگری، مسیر شه میرزاد - چاشم، مسیر دو آب - چاشم و فیروز کوه - چاشم؛
- بازننگری به نحوه حمایت دولتی از بخش گردشگری از طریق فراهم آوردن تسهیلات لازم برای مسئولین؛
- بازننگری و توجه ویژه به روستای هدف گردشگری در برنامه ها و طرح های سازمان میراث فرهنگی و سایر سازمان های مربوطه؛
- بازننگری و نگاه ویژه به حساسیت گردشگری روستایی به عنوان اولویت اساسی در راستای جلوگیری از مهاجرت روستاییان از طریق ایجاد اشتغال و حس تعلق خاطر در بین روستاییان؛
- بازننگری و ایجاد تغییرات لازم و ترغیب بخش خصوصی به سرمایه گذاری از طریق اعطای وام های بلندمدت و کم بهره، اطمینان دادن سرمایه گذاران به سودآوری گردشگری؛
- توانمندسازی روابط عمومی در سازمان گردشگری به منظور کاهش هزینه های بازاریابی؛
- بازننگری و اصلاح برنامه ها و روش های اطلاع رسانی و شناساندن روستا، استفاده از روش های روز تبلیغ و کنار گذاشتن روش های منسوخ و تکراری؛
- بازننگری در قوانین و مقررات اعطای زمین های یکپارچه خارج از مالکیت شخصی به سرمایه گذاران در بخش گردشگری؛
- بازننگری در تشکیل نهادهای مردمی و مشارکت دادن آنها در طرح ها و برنامه های گردشگری به کمک شورای اسلامی روستا و دهیاری، تقویت روحیه گردشگری؛
- بازننگری و ایجاد نهاد غیردولتی جهت آموزش مردم روستا برای استقبال و نحوه تعامل با گردشگران؛

۴-۵-۷ استراتژی های تدافعی WT:

- با در نظر گرفتن آسیب پذیری متمرکز گردشگری روستا به ارائه استراتژی های ذیل می پردازیم:
- افزایش توجه دولت در اجرا و تخصیص اعتبار جهت توسعه گردشگری در روستا از طریق سازمان های مربوطه؛
- برگزاری جلسات و سمینارها در استانداری، میراث فرهنگی و سایر سازمان های مربوطه، و توجه ویژه به گردشگری روستایی همگام با گردشگری شهری؛ همراه با آموزش کارکنان در رابطه با صنعت گردشگری؛
- مهارت آموزی به گردشگران در زمینه جلوگیری از تخریب محیط زیست و آسیب های فرهنگی؛

- تدوین مقررات و ضوابط جدید جهت حفظ محیط زیست و آثار تاریخی؛ تشکیل بسیج‌های نگه‌دارنده و گرفتن جریمه نقدی از افراد متخلف؛
- در نظر گرفتن خواست مردم و مشارکت دادن آن‌ها در مسائل و تصمیم‌گیری‌های؛
- حل مشکلات و تسریع در ثبت آثار تاریخی روستا و توجه ویژه به حفظ و نگه‌داری آن‌ها؛
- تسهیل و تسریع در اعطای مجوز در کسب و کارهای مرتبط با بخش گردشگری مانند مجوز مغازه لبنیاتی و اجاره اتاق؛
- تشویق و ترغیب روستاییانی که سرمایه‌شان را خارج از روستا هزینه می‌کنند به سرمایه‌گذاری در داخل روستا؛ و تسریع در اعطای مجوز به آن‌ها؛
- آموزش روستاییان و تقویت نگرش آنان به سودآوری و حل معضل بی‌کاری توسط گردشگری در دراز مدت با برگزاری جلسات گروهی؛ همچنین مشارکت دادن آن‌ها در تمام مراحل با برگزاری جلسات متعدد؛
- تبلیغات گسترده و وسیع جهت شناساندن جاذبه‌های گردشگری روستا؛ توجه به بازار گردشگران و نیازهایشان در ورود به روستا؛ تشویق و ترغیبشان به بازدید مجدد از روستا؛
- بهبود امکانات و تسهیلات؛ شرایط کالبدی راه‌ها، تسریع در سامان‌دهی طرح فاضلاب روستا، امکانات بهداشتی، تفریحی و...
- رواج فرهنگ گردشگری در بین گردشگران، جهت کاهش ورود عناصر فرهنگی بیگانه به روستا و در معرض خطر قرار گرفتن فرهنگ سنتی و مذهبی روستاییان؛
- اصلاح دید مناطق اطراف با سیاست‌گذاری‌ها و تجدیدنظر از طریق بزرگان و مسئولان.

۸) بحث و نتیجه‌گیری

زمانی که بحث از پایداری در امر توسعه روستایی می‌گردد، همواره خواهان رشد اقتصادی و رهایی از فقر مردم روستا در کنار بهینه‌سازی ساختار اجتماعی جوامع آنان در بستر توزیع عادلانه خدمات و کمک به دست‌یابی به معیشت پایدار هستیم. با جایگزینی عناصری در قالب اقتصادهای غیر زراعی در محیط‌های روستایی، روند توسعه پایدار تسهیل می‌شود. گردشگری روستایی فرصتی را فراهم می‌آورد که مردم روستا از ریسک‌پذیری کشاورزی فراق‌بال پیدا کنند و با مشارکتشان در شغل‌های خدماتی گردشگری، علاوه بر رشد اقتصادی، به رشد فرهنگی و اجتماعی دست یابند. با این حال در مقایسه مباحث بیان شده در ادبیات موضوع با نتایج حاصله از این تحقیق مشخص می‌گردد همچنان وضعیت روستاهای هدف گردشگری برای تحقق مفهوم واقعی گردشگری روستایی نابسامان است و هنوز بهره‌مندی از مزایای گردشگری روستایی به عنوان مکمل کارکرد اصلی روستا برای فراخوانی محتوی توسعه به مناطق روستایی میزبان محقق نیست. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که با توجه به نقاط قوت موجود، امکان توسعه گردشگری بسیار بالا است، و این در حالی رخ خواهد داد که ضعف‌های موجود مانند صعب‌العبور بودن جاده‌ها و عرضه نامطلوب امکانات را تبدیل به قوت‌ها یعنی جاده‌های هموار و عرضه‌ی مطلوب امکانات؛ تبدیل تهدیدها مانند کم‌توجهی دولت در اجرا و تخصیص اعتبار و رعایت نشدن اصول اکوتوریسم را تبدیل به فرصت‌ها یعنی توجه دولت، تخصیص اعتبار و رعایت اصول اکوتوریسم توسط گردشگران گردد. با وجود معرفی روستا به عنوان روستای هدف گردشگری، ارائه خدمات و فرهنگ صحیح گردشگری و گردشگرپذیری، حمایت و توجه بخش‌های دولتی و خصوصی در مراحل اولیه و ابتدایی قرار دارد. در مجموع عدم توجه به خواست مردم بومی، توسعه‌ی از بالا و غیرمشارکتی، بی‌توجهی به نیاز بازار، برخی اختلافات داخلی روستا و عدم اتحاد منجر به وضعیت نامطلوب گردشگری گردیده است. از طرفی نهاد یا NGO در این زمینه وجود ندارد که امور را هدایت کند و بر این بخش مدیریت مطلوب داشته باشد. ایجاد یک نهاد مردمی متشکل از افراد کار بلد در کنار سازمان‌های دولتی و تعامل همه جانبه میان آن‌ها در راستای تقلیل نقاط ضعف و تهدیدهای روستا و بهره‌مندی پایدار از نقاط قوت تاثیر شگرفی می‌تواند بر توسعه گردشگری داشته باشد. چون این نهادها از خواست مردم محلی ریشه می‌گیرند، گردشگری‌ای را توسعه می‌دهد که همگام با

فرهنگ، اعتقادات و ویژگی های اجتماعی روستاییان باشد. در این راستا همکاری شورای اسلامی روستا و دهیاری نقش تعیین کننده ای را ایفا می کند. از دیگر سو توجه پذیر کردن سرمایه گذاری در بخش های مختلف گردشگری از دیگر راهکارهایی است که می تواند موجب جذب سرمایه شود و این دیدگاه را در روستاییان خصوصا قشر سالخورده ایجاد نماید که گردشگری صنعتی بدون دود، درآمدا و قوت بخش فرهنگ محلی است و توسعه آن موجب تحلیل و خروج منابع نمی گردد. علاوه بر این موجب افزایش عرق محلی و حس ماندگاری در روستا، عدم مهاجرت و روحیه مشارکتی در میان روستاییان می شود. و از این طریق بین جامعه میزبان، جامعه گردشگران و محیط طبیعی روستا در راستای توسعه پایدار می تواند تعادل ایجاد نمود. مشارکت و آموزش مستمر جامعه میزبان در اجرا و ارائه فعالیت ها و خدمات گردشگری، توزیع مداوم سود و زیان میان جامعه میزبان و گردشگران، حفاظت فعالانه محیط زیست توسط جامعه میزبان و گردشگران، هدایت سرمایه گذاری های بخش خصوصی در ایجاد زیرساخت ها در چارچوب برنامه ریزی محلی همراه با نظارت دولت و در نهایت ایجاد جاذبه و فعالیت های جدید در کنار جاذبه های اصلی برای حفظ جذابیت روستای هدف گردشگری از فاکتورهای توسعه موفقیت آمیز گردشگری روستایی است.

با توجه به عدم شناخت کافی از مفهوم و کارکردهای گردشگری روستایی در روستاهای هدف گردشگری، ایجاد آگاهی برای جامعه روستایی مبتنی بر قابلیت گردشگری روستایی برای تبدیل گشتن به موقعیت شغلی جدید در کنار سایر بخش های روستا از نخستین گام های توسعه پایدار گردشگری روستایی است. در این راستا برای کاهش اثرات سوء و نامطلوب این بخش بر زندگی مردم محلی، لازم است تعامل و همکاری میان تمام متولیان همراه با مشارکت مردم فراهم شود. زیرا روستاییان خودشان دارای ایده هایی هستند که لازم است در طرح های گردشگری در نظر گرفته شود. نتایج تحقیق نیز نشان می دهد توانایی و آمادگی بالای روستاییان جهت مشارکت در برنامه ریزی و توسعه روستایی در حد بالایی است، لیکن در این زمینه با مشکلات عدیده ای چون نبود سرمایه و مشکلات مواجه اند. با تمام تفاسیر اکثر مردم محلی و مسئولین آینده رو به پیشرفتی را برای گردشگری این روستا پیش بینی می کنند و امیدوارانه توسعه گردشگری را پیش زمینه توسعه چاشم می دانند. نکته پایانی این است که اهالی روستا نسبت به مخاطرات و تبعات منفی احتمالی توسعه گردشگری آگاهی دارند و خواهان برنامه ریزی پایدار هستند. این برنامه ریزی ها تا حدودی در سازمان های متبوع شروع به کار کرده اما هنوز در مراحل آغازین قرار دارد و نیازمند مدیریت یکپارچه، مشارکت مردمی و حمایت مالی بخش های دولتی و خصوصی است.

پی نوشت ها

1. Brown	4. Weaver
2. Paul Lepp	5. Inskip
3. Nelson	

۹ منابع

۱. ازکیا، مصطفی و ایمانی، علی (۱۳۸۷). **توسعه پایدار روستایی**، تهران: انتشارات اطلاعات.
۲. ازکیا، مصطفی و دربان آستانه، علیرضا (۱۳۸۲). **روش های کاربردی تحقیق**، تهران: انتشارات کیهان.
۳. پیرس و رابینسون (۱۳۷۶). **برنامه ریزی استراتژیک و مدیریت استراتژیک**، ترجمه سهراب خلیلی شورینی، تهران: نشر یادواره کتاب.
۴. رکن الدین افتخاری، عبدالرضا و مهدوی، داوود و پورطاهری، مهدی، فرآیند بومی سازی (۱۳۸۹). فرآیند بومی سازی شاخص های توسعه پایدار گردشگری روستایی در ایران، **فصلنامه پژوهش های روستایی**، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۹، صص ۴۱-۱.
۵. شریف زاده، ابوالقاسم و مرادنژاد، همایون (۱۳۸۱). توسعه پایدار و گردشگری روستایی، **ماهنامه اجتماعی جهاد**، خرداد و تیر، شماره ۲۵۱-۲۵۰، صص ۵۲-۵۵.
۶. علی محسنی، رضا (۱۳۸۸). گردشگری پایدار در ایران: کارکردها و چالش ها و راه کارها، **مجله علمی - پژوهشی فضای جغرافیایی**، شماره ۲۸.
۷. قادری، اسماعیل (۱۳۸۲). "نقش گردشگری در توسعه روستایی پایدار"، پایان نامه دکتری جغرافیا، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.

۸. محمودی نژاد، هادی (۱۳۸۷). "برنامه ریزی اکوتوریسم روستایی با تاکید بر نواحی روستایی حاشیه رودخانه و سد"، پایان نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.

9. Nelson, J.G., Butler, R. and Wall,G.(1993). **Tourism and sustainable development: Monitoring, Planning, Managing**. University of Waterloo, Ontario: Department of Geography.
10. Brown, M, Dennis (2003). **Rural Tourism An Annotated Bibliography**, published in London.
11. Weaver, David . Martin Oppermann.(2000). **Tourism Management**, John Wiley & sons, Australia.
12. Paul Lepp Andrew (2004). **Tourism in a rural Ugandan village: impacts, local meaning and implication for development: A dissertation presented to the gradute school of the university of Florida in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy: university of Florida.**
13. Inskeep, Edward (1991). **Tourism planning integrated and sustainable development approach** , New York.

Abstract

This article aims to survey and identify tourism problems in studied rural areas, Chashm, and finally presents guidelines for the sustainable tourism development. The main emphasis is sustainability and local participation; therefore this paper utilizes approach of “sustainable tourism development and investigating its impact on host communities” and “strategic approach” considers economic, social-cultural and environmental dimensions of tourism. Finally, this study analyzes strength, weaknesses, opportunities and threats of tourism in Chashm from the perspective of the host community and its authorities. So, this research utilizes participatory rural investigation method and strategic SWOT model. The findings demonstrate natural attractions and specific conditions of weather are the most important strength points of rural tourism. The impassable roads in the cold season, lack of tourist accommodation, villager’s migration in winter due to lack of facilities and finally, lack of government investment in rural tourism are most important weakness points. The increasing willingness of people to spend their leisure time in the countryside, convenient location, proximity to Mazandaran and Semnan provinces, and introducing Chashm as regional tourism are the most important external opportunities of this region. The lack of government attention to the project and assigning budgetary the tourism development, non-compliance ecotourism principles by tourists, environmental pollution, and neglecting public demand in tourism planning count as the most important external threats.

Keywords: rural tourism, sustainable development of rural tourism, sustainable rural development, SWOT strategic model, Chashm.

-
- ⁱ.Brown
ⁱⁱ. Paul Lepp
ⁱⁱⁱ.Nelson
^{iv}. Weaver
^v.Inskip